

**РЕЦЕНЗИЯ НА КНИГАТА „УПРАВЛЕНИЕ НА БЕДНОСТТА“ НА ВЕРОНИКА
ДИМИТРОВА**

ЖАНА ПОПОВА

Review of the Book ‘Governmentality of Poverty’ of Veronika Dimitrova

Zhana Popova

Резюме: Рецензия на книгата „Управление на бедността. Хигиена и медицина през междувоенния период“ на Вероника Димитрова, изд. „Изток-Запад“. 2018

Ключови думи: рецензия на книга

Abstract: review of the book Governmentality of poverty. Hygiene and medicine in interwar years. Sofia: Iztok-Zapad of Veronika Dimitrova (2018).

Keywords: review of the book

Книгата „Управление на бедността“ има за цел да покаже процеса на появяването на гражданина в обществото ни в периода между двете световни войни.

Сред основните източници на Вероника Димитрова са специализирани научни списания в областта на медицината в междувоенния период. А освен в тях, в следващите глави анализът се опира върху публикации в „Столичния общински вестник“ и т.нар. „женски печат“. Авторката не се занимава със самите медии, но на места медиите изпъкват, за да видим какво се случва в битката на медицинските движения у нас именно чрез дебата в техните научни медии.

Причината да обърна внимание на книга, която на пръв поглед седи далеч от медийното поле е, че **пропагандата** се явява като отделна фигура в анализа за медицината и хигиената. Междувоенният период е времето, в което се стабилизират здравните институции и искат да обхванат всекидневието на гражданина. Книгата е за София между войните, но видяна през очите на медиците и законотворците, на експертите. Първата глава ни въвежда в сблъсъка между „русевисти“ и „ораховисти“, по имената на д-р Марин Русев и д-р

Ораховац. И двамата, както обобщава авторката, са хигиенисти. Но д-р Русев защитава тези, според които медицинската власт трябва да се намесва само при епидемия чрез дезинфекция, а намесата в частното пространство е проблематична. За д-р Петър Ораховац градът е източник на епидемии заради липсата на благоустройство. В същото време около сп. „Съвременна хигиена“ се заражда още едно ново, според Димитрова, движение в медицината – на социалните хигиенисти.

Освен анализа на техните концепции за града и личността в града, за държавата и тялото на гражданина, виждаме и как чрез средствата на пропагандата различните движения конструират *заплаха* – не за населението, а за нацията. Проследено е „израждането“ на медицината (чрез проектите на социалната хигиена) в крайно десни политически форми.

Моят интерес към тази книга е продиктуван от въпроса *възможно ли е да се роди гражданинът без участието на журналистите?* Без да е основната цел на книгата, тя за мен е опит и за поредица от исторически щрихи за държавната пропаганда в междувоенния период. Това е нишка, която е водеща в двете части на изследването, и затова ще обърна малко повече внимание на анализа на медиите и на пропагандата.

На места дори директно авторката задава въпроса „Благоустройство или само пропаганда?“. Как да бъде постигната чистота? Ето един от отговорите, които откриваме: (...) *„чистотата“ е възможна само ако населението бъде убедено в нейната практическа полезност. Как е възможно това при констатираните „невежество“ и „мизерия“, както и липса на лекари – отговорът е – чрез „народно възпитание“.* Така ролята на лекаря се преобразува още веднъж – от *лечител към хигиенист, а от хигиенист към възпитател.*“ (Димитрова, 2018: 96)

В тази част от книгата е проследен процесът на промяна – от санитарната хигиена към социална и нова хигиена, поддръжниците на тези политики искат пропаганда, искат повече „хигиенистически отряди“, които да „проповедват“, да просвещават гражданите, да направят политиките на държавата разбираеми за гражданите. Затова благоустройството по важност идва след пропагандата. *А как се извършва пропаганда* влиза в закона за народното здраве.

Така постепенно откриваме как различните медицински движения изобретяват **нови функции** на лекарите, жените са натоварени с нови възпитателни и просвещаващи в областта на хигиената функции в семейството, а след това се появяват и **нови фигури** –

инспекторите по труда, които да следят работниците, повежда се борба с бабуващите жени, които трябва да бъдат заместени от акушерките.

Това обаче е борба и за нови граници на личното пространство. Анализът на начините, чрез които различните медицински движения се включват в дебата в Народното събрание, е анализ и за вижданията какви ще бъдат ефектите от пропагандата.

В първата част Димитрова избира три конкретни казуса, като най-силно впечатление прави анализът на сблъсъка между „ореховистите“ и „русевистите“ по отношение на ваксинотерапията. Всъщност сблъсъкът е породен от спора между държавата и общината, между частния предприемач и държавата, от друга страна. В историята, пресъздадена от авторката, „ореховистите“ излизат с една основна критика: че ваксините се продават, а според тях здравето на народа не трябва да се търгува. Създаването на лабораторията на военния лекар д-р Транен е финансирано от Столична община. Те се борят за санитаризацията, а не за лечение.

„Русевистите“ обаче искат ваксинотерапията и подкрепят създаването на лаборатория от д-р Транен. Сблъсъкът е проследен от страниците на изданията на двете движения в сп. „Медицинско списание“ и в „Български лекар“. Как се помиряват аргументите на двете движения?

Анализът в книгата показва, че „русевистите“ непрекъснато пропагандират успеха на Фридмановата ваксина **чрез доказателства от международните медицински издания**. Чуждият опит е първият важен елемент в пропагандата. Анализът на „Медицинско списание“ през годините показва как „русевистите“ променят начина на писане според новостите в медицинските открития и бурната защита на едно или друго средство отстъпват място на новите открития. Вторият важен елемент в пропагандирането на идеите на „русевистите“ е институционалният академичен дискурс. В книгата е проследен процесът на институционализиране на медийния дискурс в научните списания чрез върховенството на академичния дискурс. По-силно е мнението на медиците, които навлизат като учени в Медицинския факултет.

Втората част на книгата е посветена на изградените в междувоенния период идентичности, избрани от авторката – на работника, на бездомника и на жената и детето. Дефинирането на работника става чрез категорията „работоспособност“, която зависи от хигиената и безопасността на труда, положени в нов закон за хигиената и безопасността на труда. При

намесата в качеството на работата на работника се възлагат големи надежди върху пропагандата – тя има за цел да въздейства върху съзнанието на работника – да прави неговите настроения „по-малко революционни“.

Следващият образ, който е разгледан, е на бездомника. През него Вероника Димитрова проследява говоренето в опитите за хигиенизирането на града. Допълнени са изведените от Румен Аврамов начини, по които държавата се саморазправя със собствеността на общината чрез дома (имота) на бездомника.

През междувоенния период, казва авторката, честата смяна на закони и правителства променя и ръцете, в които попада тази собственост. „Това е пример как се прави капитализъм без капитал и как капитализирането на нови ресурси отрича същността на самия ресурс. Държавата се конституира като „длъжна да даде“; общината се противи да продава; а всички онези, на които „трябва да се даде“, се борят с общинската власт да им бъде признато правото на собственост. Държавата се осмисля като длъжник, а бездомникът като невинен за деянието си, като жертва. Държавата задължава общините да се „разграби“ общинската поземлена собственост.“

И ако с бездомника държавата урежда отношенията си чрез статута на неговото имане на имот, в семейството се опитва да навлезе чрез списанията, които четат жените.

Във втората част са типологизирани и начините, чрез които политиките за здравето се налагат и популяризират и чрез т.нар. женски печат в междувоенния период. Как действа пропагандата в полето на здравето в медии, отправени към специална публика като женската аудитория?

В тази част от анализа отново няма журналисти. Има експертно (медицинско) говорене и неекспертно. Особено важен е анализът на „фантазия свят“ в женските списания, както го нарича Вероника Димитрова. В света на разказите болестта засяга най-вече детето и майката. Мъжете умират без да страдат и да боледуват, когато са герои на разкази. Според авторката темата за болестта изчезва постепенно от разказите през 30-те години в „Модерна домакиня“ като се заменя с темата за любовта. Специално място е отделено на анализ на рубриката „Малка поща“ във вестник „Икономия и домакинство“.

В изследването прецизно са разделени текстовете в печатните издания, писани от лекари, и текстовете, писани от други автори. Нека видим и тези „други автори“ – това са разказите, коментарите, рубриките. „Могат да се очертаят грубо две противоположни тези – една

е, че лекарите се борят с всекидневните и фантазните образи, които са коренно различни от научните“. Втората теза е, че при преноса на научно знание на езика на неекспертното, първото променя значението си. Затова авторката поглежда и в текстовете на „неекспертния лагер“. Никъде авторите не са назовани журналисти, защото не са журналисти. А неексперти.

В заключение, книгата на Вероника Димитрова ще е полезна и за онези, които се интересуват от историческото развитие на града през междувоенния период, и за читателите, които ще проследят нишката на пропагандата като средство, чрез което държавата влиза във всички институции, свързани с тялото на гражданина.